

СТАНОВЛЕННЯ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ПРАЦІВНИКА В СИСТЕМІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Стаття посвящується вопросу становления ценностей личности сотрудника правоохранительных органов. Рассматриваются такие понятия как личность и ценности личности. Ценности личности - это перспективные стратегические жизненные цели и мотивы жизнедеятельности. Рассматривается процесс становления нравственных ценностей личности сотрудника правоохранительных органов в ходе его профессиональной деятельности.

Ключевые слова: личность, ценности, профессиональные ценности, нравственные ценности.

Процес становлення цінностей працівника в системі правоохоронних органів проходить певні стадії і відповідно їм змінюється зміст ціннісно-мотиваційної сфери особистості. Процес становлення цінностей правоохоронця тісно пов'язаний з його моральним розвитком, який формується у процесі професійної діяльності та неминуче несе на собі відбиток цінностей, які притаманні більшості представників органів внутрішніх справ та визначають більшість дій правоохоронця, насамперед, його професійну поведінку.

В статті ми ставили на меті розкрити процес становлення цінностей працівника в системі правоохоронних органів та розглянути такі поняття як цінність, система цінностей з точки зору професійної діяльності працівників системі правоохоронних органів.

Людина – це суспільна і природна істота, наділена свідомістю, мовою, творчими можливостями. Завдяки активній соціальній і трудовій діяльності

людина розвивається в суспільстві, спілкується з іншими людьми, стає суб'єктом пізнання й активного перетворення дійсності.

Факт належності до людського роду відображається в понятті «індивід». Індивідом ми можемо називати і дорослого, і немовля, і людину з вадами, яка нездатна засвоїти мову і найпростіші звички.

Особистість – це соціальна якість, якої людина набуває у своїй діяльності та спілкуванні в процесі побудови стосунків з іншими людьми. Особистість характеризується рівнем розвитку її свідомості, співвідношенням її свідомості з суспільною свідомістю, яка визначається рівнем розвитку даного суспільства.

Можна відзначити, що кожна конкретна людина - це не просто індивід зі своїми особливостями, а особистість, яка інтегрує в собі соціально-типові риси класу, етнічної спільності, групи. Щоб зрозуміти конкретного індивіда необхідно рухатися в напрямку вивчення його як особистості.

У світовій науці вже давно закріпилась думка про вирішальну роль особистості у прогресивному поступі людської спільноти. Одне із перших посилянь на особистість належить Ф.Бекону, який пов'язував з цим поняттям вищі прояви людської сутності розвинену пам'ять, мудрість, моральну стійкість [2, с. 98].

Послідовник Ф.Бекона і справжній «батько емпіричної психології» Т. Гоббс також використовував поняття особистості вкладаючи в його значення знання про людину, чії слова або дії розглядаються як її власні і яка діє свідомо [2, с. 127].

І.Кант у розумінні особистості вважає найсуттєвішою ту обставину, що людина може володіти уявленням про своє «Я». Це безмежно підносить її над усіма іншими істотами, що живуть на землі. Завдяки цьому вона є особистістю. І не зважаючи на всі зміни, котрі людина може зазнавати, вона залишається особистістю за своїм станом і достоїнством та цим самим відрізняється від нерозумних тварин. Це відбувається в наслідок єдності свідомості [3, с. 139]. І.Кант вперше чітко проголосив положення про цінність особистості,

стверджуючи, що всі «позитивні особливості людини мають ціну, за якою можливий обмін та інші особливості, що приносять таку ж вигоду. Талант має ринкову ціну, оскільки правитель або землевласник може всіляко використовувати таку людину; темперамент має афективну ціну, оскільки з такою людиною можна добре провести час. Вона приємний співбесідник, але характер має внутрішню цінність, котра вище всілякої ціни» [3, с. 386]. Найвищим критерієм цінності І.Кант вважає «правдивість у внутрішньому визначенні перед самим собою, а також у відношеннях до кожного іншого». Він допускає, що «якщо така правдивість стає найвищою максимою», то це виступає «єдиним доказом усвідомлення людиною того, що в неї є характер; а оскільки мати такий характер – це мінімум того, що можна вимагати від розумної людини, та разом з тим і максимум її внутрішньої цінності (людської гідності), то принциповість (володіння певним характером) має бути доступна найзвичайнішому людському розуму. І у сенсі гідності вона ставить таку людину вище найвеличезнішого таланту» [3, с. 390].

В останнє десятиліття є багато наукових напрацювань присвячених проблемам психології особистості. Свідком тому є дослідження психологічних проблем особистості такими науковцями як Л.С.Виготський, О.М.Леонтьєв, К.К.Платонов та інші.

У своїй праці «Історія розвитку вищих психічних функцій» Л.С.Виготський дає визначення особистості з позиції культурно-історичної концепції: «Особистість... - є поняття соціальне, вона охоплює надприродне, історичне у людині. Вона не природжена, але виникає в наслідок культурного розвитку, тому «особистість» є поняття історичне. Вона охоплює єдність поведінки, котра вирізняється ознакою оволодіння... у цьому смислі корелятом особистості, будує відношення примітивних і вищих реакцій». Важливим моментом в розвитку особистості Л. С. Виготський вважає мову. Він стверджує, що мова – «це головний засіб розвитку особистості» [1, с. 315-316].

Вирішальним моментом у розвитку особи Л. С. Виготський визначає усвідомлення свого «Я».

Леонтьєв О.М. необхідною передумовою психологічного аналізу особистості вважає чітке розрізнення понять «індивід» і «особистість». Індивід, за О.М. Леонтьєвим, це передусім генотипове утворення, хоча його формування продовжується все життя, в процесі онтогенезу людини. Отже, в основі поняття індивіда лежить цілісність суб'єкта, наявність характерних йому генотипових особливостей, що є продуктом філогенетичного й онтогенетичного розвитку в певних зовнішніх умовах, продуктом розвитку життя, взаємодії із середовищем. Разом з тим, «поняття особистості, так само як і поняття індивіда, виражає цілісність життя суб'єкта; особистість не складається із клаптиків. Але особистість являє собою цілісне утворення особливого роду. Особистістю не народжуються, особистістю стають ...» [5, с. 175-176].

На думку К.К. Платонова, «особистість – це конкретна людина як суб'єкт перетворення світу на основі його пізнання, переживання та відношення до нього». Вчений погоджується із визначенням особистості як суб'єкта свідомості. Якщо під останньою розуміти «активну вищу форму відображення, властиву лише людині» [6, с. 116-117].

Узагальнююче наведене можна дійти висновку, що особистістю є людина, яка досягла такого рівня соціального розвитку, який дозволяє їй самостійно виконувати відповідну перетворювальну діяльність, свідомо і відповідально саморегулювати свою діяльність й поведінку, знаходити і обирати серед цінностей культури особистісні смисли.

Існування людини у суспільстві, її діяльність супроводжують предмети або явища які можуть виступати як цінності, тобто оцінюватись з точки зору добра і зла, істини або не істини, допустимого або забороненого, справедливого або несправедливого тощо.

Цінності – це явища природи та суспільства, які є благами життя та культури людини та виступають як дійсність або ідеал. Ці блага називаються

цінностями тому, що люди цінують їх. Адже вони збагачують життя. Тому ми захищаємо цінності, які у нас є, та прагнемо набути тих цінностей, які є для нас цілями та ідеалами.

Вищою цінністю у більшості філософських та правових концепцій є людина. Цінностями ж для людини є, перш за все, добро, благо. Життя людини набуває цінності тоді, коли воно наповнене змістом. Ж.Сартр стверджував, що життя не має апіорного змісту поки ви не живете своїм життям. Воно нічого собою не представляє, ви самі маєте надати йому зміст, а цінністю є саме обраний вами зміст [4, с. 52].

Для кожного історичного періоду характерною є наявність певного специфічного набору та ієрархії цінностей, система яких виступає як авторитетний регулятор відносин у суспільстві.

Суспільні цінності справляють суттєвий вплив на індивідуальну життєдіяльність кожної людини і цим шляхом входять до психологічної структури особистості у формі особистісних цінностей. Для кожної особистості характерною є специфічна ієрархія цінностей, які виступають зв'язуючою ланкою між культурою суспільства та духовним світом особистості, між суспільним та індивідуальним буттям.

Цінності кожної окремої особистості відображаються у свідомості у формі ціннісних орієнтацій, які охоплюють також широке коло соціальних цінностей, що визнаються особою, але не завжди сприймаються нею як власні життєві цілі та принципи. Тому особливістю таких цінностей є можливість неповного, неадекватного їх відображення у свідомості на цінності, що не є реальними мотивами діяльності особистості.

Для зрілої, сформованої особистості цінності – це перспективні стратегічні життєві цілі та мотиви життєдіяльності. Реалізація цінностей виражається через внесок людини у розвиток суспільства, його культуру, науку, економіку. Таким чином, цінністю може бути не лише те, що існує, а й те, що

ще потрібно здійснити, за що необхідно боротись. Цінність це те, що для людей має найбільше значення.

Виходячи з зазначеного, кожна людина як суспільна істота живе і діє в певній системі цінностей які виступають регулятором життєдіяльності й поведінки особистості.

Система цінностей особистості працівника в системі правоохоронних органів визначає більшість його дій та, насамперед, професійну поведінку.

В ст.1 Закону України «Про міліцію» відзначено, що міліція в Україні - державний озброєний орган виконавчої влади, який захищає життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, природне середовище, інтереси суспільства і держави від протиправних посягань [7].

Одними з основних завдань, які держава висуває перед працівниками правоохоронних органів, згідно ст.2 Закону України «Про міліцію», є: забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів; охорона і забезпечення громадського порядку; участь у наданні соціальної та правової допомоги громадянам, сприяння у межах своєї компетенції державним органам, підприємствам, установам і організаціям у виконанні покладених на них законом обов'язків [там же].

Діяльність міліції будується на принципах законності, гуманізму, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з трудовими колективами, громадськими організаціями й населенням. (ст.3 Закону України «Про міліцію») [там же].

Правоохоронні органи — владні структури держави, що гарантують права і законність системи соціальних норм і забезпечують нормальну життєдіяльність нашого суспільства.

Здобути прихильність, визнання, авторитет у громадян правоохоронець зможе лише шляхом здійснення діяльності на високому професійному рівні, яка відповідає принципам моралі.

Вимоги моралі працівника правоохоронних органів підтримуються силою громадської думки. Тобто моральні санкції здійснюються шляхом духовного впливу, причому не окремими людьми, наділеними особливими повноваженнями, а громадською думкою колективу, соціальної групи, суспільства загалом.

Моральні цінності – це такі якості людини, такі їхні стосунки, уявлення, прагнення і досягнення в суспільстві, що відповідають моральним вимогам та задовольняють їхні духовні потреби. Честь і гідність людини, її добре ім'я, трудові успіхи, шляхетність, дбайливе і чуйне ставлення людей одне до одного, взаємодопомога, дружба, любов і багато чого іншого, що людину робить людиною це все є моральними цінностями.

Працівник правоохоронних органів постійно перебуває у сфері морального впливу суспільства, з одного боку, та свого службового підрозділу — з іншого. Як громадянин він постійно відчуває на собі виховний вплив суспільства, що формує його особистість відповідно до принципів суспільної моралі. Водночас своєю діяльністю він впливає на громадян — позитивно, якщо виконання ним вимог закону служить справі соціальної справедливості й усвідомлюється громадянами як суто моральне; і негативно, якщо його діяльність сприймається громадянами як несправедлива, а відтак — аморальна.

Життя і здоров'я людини — одна з найвищих соціальних і моральних цінностей нашого суспільства. А захист прав громадян на життя і здоров'я — глибоко гуманістичне завоювання кожної демократичної країни.

Кожен працівник, який вступив на службу до лав правоохоронних органів, зробив важливий для себе вибір: обрав цю професію – діяльність у сфері охорони правопорядку. При цьому кожен зважував всі «за» і «проти», виходячи зі своїх уявлень про авторитетність, престижність, специфіку роботи в органах внутрішніх справ, про те, що йому обіцяє майбутня професійна діяльність в матеріальному і в моральному плані.

Норми, які закріплені у «Етичному кодексі працівника органів внутрішніх справ України», виступають тими моральними цінностями якими правоохоронець зобов'язується керуватися у повсякденному житті та у професійній діяльності. Згідно «Етичного кодексу» працівника органів внутрішніх справ України працівники органів внутрішніх справ усвідомлюючи основні завдання своєї діяльності у захисті демократичних цінностей, прав і свобод людини і громадянина, підтримці спокою, законності та порядку в суспільстві зобов'язуються керуватися у службовій діяльності і повсякденному житті та поведінці системою наступних етичних норм: безперечно і неухильно поважати та захищати права і свободи людини і громадянина, виховувати в собі почуття гордості за свою країну, її народ, його історію та культуру, поважати державну символіку, підпорядковувати свою професійну діяльність інтересам розбудови незалежної України, стверджувати принципи законності, справедливості та гуманізму, ставитися до громадян справедливо, уважно, доброзичливо, неупереджено, з почуттям поваги до їх людської гідності; поважати природне право на життя, законні права на свободу думки, совісті громадян, повсякчас бути готовими до надання людям допомоги і захисту в межах службових повноважень та виходячи із загальнолюдських морально-етичних позицій, бути зразком чесності, чемності, тактовності, зовнішньої охайності і внутрішньої дисциплінованості, культури спілкування, зокрема мовної, виявляти стійкість, принциповість, непримиренність у боротьбі зі злочинністю, мужність і сміливість, високу фізичну, волюву та інтелектуальну готовність до дій у складних, нестандартних ситуаціях, стверджувати та відстоювати честь і гідність правоохоронця уповноваженої державою і народом України [8].

Честь і гідність - вищі категорії, які розкривають відношення людини до самої себе і ставлення до нього суспільства. Честь працівників органів внутрішніх справ, з одного боку, є результат його особистих заслуг і гідності, а з іншого - наслідок заслуг перед народом усіх працівників системи органів

внутрішніх справ. Професійна честь вимагає від людини підтримувати авторитет, репутацію тієї соціальної групи, до якої він належить і приналежністю до якої він дорожить. Честь і визнання минулих заслуг людини, і в той же час - стимул його подальшого вдосконалення, запорука його нових успіхів у службовій та іншій діяльності.

Особливості професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ, специфіка їх службових та позаслужбових відносин пред'являють особливі вимоги до дотримання честі і гідності. Це, перш за все, бездоганне виконання вимог «Присяги рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ», Закону України «Про міліцію», «Етичного кодексу працівника органів внутрішніх справ України» та інших нормативно-правових документів якими керуються правоохоронці у своїй діяльності; суворе дотримання законності, прагнення досконало оволодіти професійною майстерністю, повсякденно дотримуватися принципів і норм моралі в службових і, що особливо важливо, позаслужбових відносинах.

Професійні цінності орієнтують працівників органів внутрішніх справ на виконання та дотримання визначених обов'язків, на професійну відповідальність за свою діяльність.

Однією із головних цінностей в діяльності працівників органів внутрішніх справ є цінність людського життя, тому важливим елементом діяльності правоохоронця є активність дій по охороні правопорядку та дотриманні законності в суспільстві.

Працівники органів внутрішніх справ кожного дня мають справу з людськими проблемами, труднощами, тому ще однією важливою цінністю у діяльності правоохоронця є повага людської гідності, незалежно від расової, етнічної, сексуальної, суспільної, вікової, мовної, політичної, соціально-економічної, релігійної ознаками, статусу людини, з якою він вступає у відносини в процесі своєї праці. Тому, реалізуючи принцип соціальної справедливості, правоохоронець повинен гуманно, згідно букви закону,

ставитись до кожної людини яка опинилась у важкій життєвій ситуації та потребує допомоги з боку правоохоронних органів, активно прагнути не тільки допомогти конкретній людині, але й змінювати несприятливу ситуацію в суспільстві.

Надаючи допомогу, працівники органів внутрішніх справ завжди повинні передбачати наслідки своєї діяльності, тому соціальна відповідальність являється ще одною з цінностей особистості правоохоронця. Соціальна відповідальність проявляється у дотриманні законності у виконанні службових обов'язків, у прагненні до реалізації суспільно значимих цілей, у готовності підвищувати свій професійний рівень та служити своїй професії на благо оточуючих.

Узагальнююче наведене можна дійти висновку, що особистість - це система соціально значущих якостей індивіда, міра оволодіння ним соціальними цінностями та здатність до реалізації цих цінностей. Система цінностей справляє суттєвий вплив на індивідуальність кожної людини і цим шляхом входить до психологічної структури особистості.

Становлення цінностей особистості правоохоронця, яке відбувається в ході його професійної діяльності, тісно пов'язане з його моральним розвитком та неминуче несе на собі відбиток цінностей національної культури.

Професійні цінності орієнтують працівників органів внутрішніх справ на виконання та дотримання визначених обов'язків, на професійну відповідальність за свою діяльність яка спрямована на боротьбу зі злом, захист інтересів усього суспільства і кожної особистості від порушень норм права і моралі, забезпечуючи тим самим умови для гідного і нормального життя, розвитку людини як вищої соціальної цінності.

Список використаних джерел:

1. Выготский Л. С. История развития высших психических функций. Глава пятнадцатая : Заключение. Дальнейшие пути исследования. Развитие личности

и мировоззрения ребенка (1931 г.) / Л. С. Выготский // Выготский Л. С. Собрание сочинений : [в 6 т.]. – М., 1983. – Т.3 : Проблемы развития психики. – С. 314–328.

2. Ждан А. Н. История психологии. От Античности до наших дней : [учебник для вузов] / Ждан А. Н. – [5-е изд.]. – М. : Академический проект, 2004. – 576с.

3. Кант И. Антропология с прагматической точки зрения / Кант И. – СПб. : Наука, 1999. – 471 с.

4. Козловський А. А. Право як пізнання : Введення до гносеології права / Козловський А. А. – Чернівці : Рута, 1999. – 295 с.

5. Леонтьев А. М. Деятельность. Сознание. Личность / Леонтьев А. М. – [2-е изд.]. – М. : Политиздат, 1977. – 304 с.

6. Платонов К. К. О системе психологии / Платонов К. К. – М. : Мысль, 1972. – 216 с.

7. Закон України «Про міліцію» <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=565-12>

8. «Етичний кодекс працівника органів внутрішніх справ України» <http://www.bc-mvs.gov.ua/index.php?id=33>